

Eastern Europe Studies Centre
Est. 2006

KINIJOS APŽVALGA

2022–3

RAIGIRDAS BORUTA

KINIJOS IR VRE BENDRADARBIAVIMO FORMATO DEŠIMTMETIS

Prieš 10 metų, 2012 m. balandžio 26 d., Varšuvoje įvyko pirmasis Kinijos ir 16 VRE (Vidurio ir Rytų Europos) šalių viršūnių susitikimas, kuriame buvo inicijuotas Kinijos bendradarbiavimo su regionu formatas „16 + 1“. Nuolatinis formato sekretoriatas buvo įkurtas Kinijos užsienio reikalų ministerijoje. Susitikime tuometis Kinijos premjeras Venas Dziabao (Wen Jiabao) pristatė dokumentą „Dvylika Kinijos priemonių draugiškam bendradarbiavimui su Vidurio ir Rytų Europos šalimis skatinti“¹. Šis pareiškimas buvo sutiktas itin teigiamai ir entuziastingai. Daug vilčių teikė pareiškimo ekonominis aspektas, kurį sudarė tokie planai:

RAIGIRDAS BORUTA – RESC Kinijos tyrimų programos asocijuotasis ekspertas, VU Tarptautinių santykių ir politikos mokslų instituto doktorantas. Lankašyro centriniam universitete (Jungtinėje Karalystėje) įgijo Azijos ir Ramiojo vandenyno studijų bakalauro laipsnį (Kinijos studijų kryptis). 2020 m. Sičuano universitete (Kinijoje) baigė tarptautinių santykių magistro programą.

- specialios 10 mlrd. USD kredito linijos, per kurią būtų teikiamos lengvatinės paskolos bendradarbiavimo projektams infrastruktūros, aukštųjų technologijų, žaliosios ekonomikos srityse, sukūrimas;
- aktyvaus bendradarbiavimo skatinimas, siekiant, kad iki 2015 m. bendros prekybos apyvarta išaugtų 100 mlrd. USD;
- Kinijos ir VRE bendradarbiavimo skatinimo investicinio fondo įkūrimas, numatant pirmame etape surinkti 500 mln. dolerių.

Nenuostabu, kad tokia bendradarbiavimo pradžia sudarė itin teigiamą įspūdį. Praeitame dešimtmetyje tarp VRE šalių ir Vakarų Europos buvo susidariusi didelė ekonominė atskirtis, VRE regionas neretai jausdavosi atsidūręs Vakarų Europos politinėse paraštėse, regiono problemų sprendimui nebuvo skiriama pakankamai dėmesio. Netikėta galimybė (iki susikuriant formatui, Kinijos susidomėjimas regionu buvo ypač menkas, išskyrus tradicines draugystes su Vidurio Europos šalimis) užmegzti glaudų bendradarbiavimą su antra pagal dydį pasaulio ekonomika buvo itin viliojanti.

Vis dėlto praėjus dešimčiai metų po formato sukūrimo realybė nėra iš tolo neprilygsta pažadams ir ketinimams. Kinijos pažadai dėl didžiulių investicijų regione didžiąja dalimi neištesėti, projektai finansuoti itin netolygiai (o, pvz., Juodkalnijoje net virto „koroziniu kapitalu“). Nors iš Kinijos ir VRE bendradarbiavimo formato tikėtasi daug, realus progresas priklausė nuo atskirų šalių dvišalių santykių su Kinija būklės ir politinio klimato (didesnis Kinijos investuotojų dėmesys dažnai priklausydavo nuo artimos politinės draugystės). Laikui bėgant, ES ir vis daugiau VRE šalių ėmė reikšti susirūpinimą dėl neigiamos Kinijos vadovaujamo formato įtakos regionui ir jo skaldymo iš vidaus, kuris pasireikšdavo dalies regiono šalių švelnesniu ir palankesniu Kinijos vertinimu tarptautinėje erdvėje. Dvišalių santykių su Kinija raida buvo itin netolygi. Daugiausia įtakos Pekinas įgijo Vakarų Balkanų

regione (ypač Serbijoje) ir Vengrijoje bei Graikijoje – šios šalys vis dar išlieka artimos Kinijai.

2021 m. virtualus Pekino viršūnių susitikimas išsiskyrė keliais dalykais: Kinija pakėlė atstovavimo lygį (jai pirmą kartą atstovavo šalies vadovas Si Džinpingas (Xi Jinping)) siekdama parodyti didėjančią savo dėmesį regionui. Vis dėlto, nepaisant šio aukščiausio lygio atstovavimo, Pekino viršūnių susitikime 6 šalys (tarp jų Lietuva, Latvija ir Estija) atvirai išreiškė nepasitikėjimą formatu ir jo teikiama nauda deleguodamos žemesnio rango atstovus. Neilgai trukus, 2021 m. gegužės 22 d., Lietuva viešai paskelbė pasitraukianti iš formato. Kaip akcentuojama ir 2021 m. išleistoje RESC publikacijoje „Kinijos sąveika su Vidurio ir Rytų Europa: santykių kryžkelėje?“, dėl besikeičiančio regiono požiūrio į Kiniją, agresyvėjančios Pekino užsienio politikos ir vis didesnės Kinijos ir Vakarų priešpriešos po 2021 m. Pekino viršūnių susitikimo formatą ištiko gili egzistencinė krizė. Nors Pekinas aktyviai rodė pastangas ir norą kalbėtis su regiono šalimis, tačiau, Si Džinpingui patyrus smūgį autoritetui Pekino susitikime, šalies žiniasklaida apie formato ateitį ėmė kalbėti atsargiai, tiesa, su viltimi išspręsti formato krizę. Visgi vasario 24 d. netikėtai prasidėjusi Rusijos invazija Ukrainoje ir Kinijos proputiniškas neutralumas šio karo atžvilgiu, rodantis gana aiškų pritarimą Rusijos agresijai, iš esmės keičia Kinijos bendradarbiavimo su VRE regionu perspektyvas. Labai tikėtina, kad anksčiau rusenusios viltys atgaivinti arba reformuoti formatą visiškai žlugo dėl itin neigiamo daugelio regiono šalių požiūrio į Kinijos poziciją dėl karo.

Pekinas pastebėjo sparčiai kintančias regiono nuotaikas Kinijos atžvilgiu. Balandžio 18 – gegužės 8 d. Huo Jūdžen (Huo Yuzhen), itin patyrusi Kinijos diplomatė (buvusi ambasadorė Čekijoje ir Rumunijoje, nuo 2015 m. – specialioji Kinijos užsienio reikalų ministerijos įgaliotinė Kinijos ir VRE bendradarbiavimo klausimais), kurios visa karjera susijusi su VRE regionu, kartu su verslo ir akademinės srities atstovų delegacija buvo pasiūsta gelbėti eizėjančių ryšių su regionu. Be to, kelios dienos prieš vizito pradžią buvęs Kinijos ambasadorius Suomijoje ir Čekijoje apsilankė Albanijoje ir Graikijoje.

Beijing attempts to stabilise relations with CEE dispatching two damage control missions

Selected meetings by Chinese delegations to Central and Eastern Europe between April and May 2022

- Huo Yuzhen (Special MFA Representative for CEE)
- Ma Keqing (Former Ambassador to Finland and Czechia)*

*Followed by visits to Malta and Ireland.

Note: As the schedule of the delegations has not been publicly announced, the gathered data may not be complete.

Source: MERICS

© MERICS

Kinijos susirūpinimas dėl įtakos praradimo Vidurio ir Rytų Europoje ir formato gyvavimo pabaigos gana akivaizdus turint omenyje tai, kad Kinijos vietinė žiniasklaida straipsnius Kinijos ir VRE bendradarbiavimo tematika publikuoja itin atsargiai ir retai. Nors toks vizitas rodo reikšmingą Kinijos dėmesį regionui, prieš pat jį „Global Times“ publikuotas straipsnis³ nustatė ne itin teigiamą toną. Straipsnyje buvo pabrėžiamas dažnai pasirodantis argumentas dėl regiono priklausomumo nuo JAV („Labai paveiktos JAV“; „dalis VRE šalių Rusijos pasmerkimą laiko politiškai korektišku“; „Kinijos poziciją dėl Ukrainos jos vertina labai emocionaliai, o šios emocijos persidavė dvišaliam bendradarbiavimui“). Tai nestebina: pastaruoju metu Kinija itin akcentuoja Europos strateginės nepriklausomybės svarbą siekdama sumažinti JAV įtaką senajame žemyne.

Nors Kinijos ir VRE bendradarbiavimo tematika vietinėje žiniasklaidoje pastaruoju metu sulaukia reikšmingai mažiau dėmesio, santykių gelbėjimo laikotarpis, apimantis bendradarbiavimo formato dešimtmečio minėjimą ir aukšto lygio vizitą regione, lėmė straipsnių ir Kinijos ambasadorių komentarų vietinėje regiono šalių žiniasklaidoje pagausėjimą. Štai keletas pavyzdžių (balandžio 20 d. – gegužės 17 d. laikotarpis):

Straipsniai Kinijos vietinėje žiniasklaidoje

„Likimo saitų stiprinimas siekiant abipusiškai naudingo bendradarbiavimo: Kinijos ir Vidurio ir Rytų Europos šalių bendradarbiavimo dešimtmetis“⁴

„VRE ir Kinijos bendradarbiavimas yra kupinas potencialo“⁵

„Kinijos diplomatų delegacija vyksta į 8 VRE šalis, išorei siųsdama stiprų signalą: Kinija ir Rusija priešinosi JAV, o ne Europai“⁶

„Galimybė kartu atversti naują Kinijos ir VRE bendradarbiavimo puslapį“⁷

Kinijos ambasadorių straipsniai VRE žiniasklaidoje

Kinijos ambasadorius **Vengrijoje**: „Kinijos ir Europos bendradarbiavimas yra stabilus ir toliaregiškas“⁸

Kinijos ambasadoriaus **Latvijoje** interviu „Baltic Times“⁹

Kinijos ambasadorius **Albanijoje**: „Stipresnis solidarumas neramiame pasaulyje“¹⁰

Kinijos ambasadorius **Juodkalnijoje**: „Rūpin-tis pasaulio saugumu ir vystymusi yra bendra žmonijos pareiga“¹¹

Kinijos laikinasis reikalų patikėtinis **Serbijoje**: „Kraujas kreši į stiprią draugystę, leidžiančią kartu spręsti saugumo iššūkius“¹²

Kinijos ambasadorius **Kroatijoje**: „Pasaulinio saugumo iniciatyva: Kinijos planas dėl pasaulio taikos ir ramybės“¹³

Kinijos ambasadorius **Slovakijoje**: „Galimybė inicijuoti pasaulinio saugumo iniciatyvą ir vesti link taikaus vystymosi“¹⁴

Kinijos ambasadorius **Bosnijoje ir Hercegovinoje**: „Pasaulinio saugumo iniciatyva: Kinijos sukeltas pokytis“¹⁵

Kinijos ambasadorius **Lenkijoje**: „Kinijos sprendimas tarptautiniams saugumo iššūkiams spręsti“¹⁶

Kinijos ambasadorius **Kroatijoje**: „Skleiskite draugiškus jausmus ir atverkite naują, abipusės naudos puslapį“¹⁷

Nors žiniasklaidos suaktyvėjimas formuojant teigiamą įvaizdį tiek Kinijos vietinėje žiniasklaidoje, tiek VRE regione buvo akivaizdus, ambasadorės Huo vadovaujamos delegacijos vizitas nesulaukė daug regiono žiniasklaidos dėmesio. Tikėtina, kad vizito rezultatai nuvylė ir vietos politikus. Šiam įvykiui reikšmingo dėmesio neskyrė net Kinijos vietinė žiniasklaida. Po vizito buvo išspausdintas trumpas straipsnis, kurio didžiąją dalį sudarė susitikimų nuotraukos, o pabaigoje tik užsiminta, kad „specialioji pasiuntinė Huo Jūdžen taip pat supažindino šalis su Kinijos pozicija ir požiūriu į Ukrainos **krizę** ir kitas problemas“¹⁸.

Šiais metais bus pirmas kartas (išskyrus 2020 m. susitikimą, kuris buvo atšauktas dėl pandemijos), kai dešimtmetį mininčio Kinijos ir VRE bendradarbiavimo formato viršūnių susitikimas neįvyks. Pernai formatą ištikusi krizė dar nebuvo tiesioginis formato žlugimo įrodymas, tačiau karas Ukrainoje iš esmės pakeitė Kinijos ir VRE bendradarbiavimo perspektyvas. Vis dėlto net jei formatas žlugo, tikrai nėra pagrindo manyti, kad Kinija, savo ambicijas vis drąsiau rodanti supervalstybė, pasitrauks iš regiono. Lietuva viešai paskelbė sprendimą trauktis iš Kinijos ir VRE bendradarbiavimo formato, o likusios šalys, nors ir nepatenkintos santykiais su Kinija, mūsų šalies pavyzdžiu nepasekė, pasirinko tylaus ignoravimo poziciją. Viena iš pagrindinių to priežasčių – didesnis regiono šalių importo ir eksporto su Kinija mastas ir nenoras prarasti prieigos prie milžiniškos šalies rinkos. Švelnesnei pozicijai Kinijos atžvilgiu taip pat turėjo įtakos COVID-19 pandemija ir dėl to kilę iššūkiai šalių ekonomikoms. Politinės valios priimti konkretesnius sprendimus stinga ir dėl to, kad ES politika Kinijos atžvilgiu tebėra fragmentiška dėl vidinių nesutarimų ir požiūrio į santykius su Kinija įvairovės.

Ateityje Kinijos dėmesys gali krypti į Vakarų Balkanų regioną, Graikiją ir ypač Serbiją bei Vengriją, kurių pozicija dėl karo Ukrainoje fone neabejotinai sukels didelę trintį su ES ir JAV. Tikėtina, kad Kinija ieškos kitokių priėjimo prie regiono būdų kurdama naujas bendradarbiavimo terpes. Be to, kvestionuojamas Juostos ir kelio iniciatyvos gyvybingumas ir perspektyvos. Šis megaprojektas, įgyvendinamas siekiant sujungti Rytus ir Vakarus, atrodo sunkiai įgyvendinamas, ypač turint omenyje didėjančias projekto plėtros problemas VRE ir požiūrio į Kiniją kaitą, kurią, be abejonės, reikšmingai paveiks karas Ukrainoje.

Šaltiniai

- ¹ KLR užsienio reikalų ministerija, „China’s Twelve Measures for Promoting Friendly Cooperation with Central and Eastern European Countries“, 2012. http://www.china-ceec.org/eng/zywj/ldrhcgwj/202112/t20211222_10474153.htm
- ² Ghiretti, F., Stec, G., „China-CEE relations + Xinhua interviews with Kuleba and Lavrov + UK-China relations“, 2022. <https://merics.org/en/merics-briefs/china-cee-relations-xinhua-interviews-kuleba-and-lavrov-uk-china-relations>
- ³ Liu, X., „Veteran Chinese envoy heads CEEC visit, to clarify misunderstanding over Ukraine“, 2022. <https://www.globaltimes.cn/page/202204/1259758.shtml>
- ⁴ Cankao Xiaoxi wang, „Lao hezuo gong ying de mingyun niudai – zhongguo yu zhong dongou guojia hezuo shi ian ji lao“ [Likimo saitų stiprinimas siekiant abipusiškai naudingo bendradarbiavimo: Kinijos ir Vidurio ir Rytų Europos šalių bendradarbiavimo dešimtmetis], 2022. <http://www.cceeccic.org/1886612598.html>
- ⁵ Zhongguo Wang, „Zhongdong ou-zhongguo hezuo chongman qianli [VRE ir Kinijos bendradarbiavimas yra kupinas potencialo]“, 2022. <https://cj.sina.com.cn/articles/view/3164957712/bca56c1002001wlia?display=0&retcode=0>
- ⁶ Baijiahao, „Zhongguo shituan miji chufang zhongdongou 8 guo, duiwai shifang qianglie xin hao: zhong e fan mei bu fan ou“ [Kinijos diplomatų delegacija vyksta į 8 VRE šalis, išorei siųsdama stiprų signalą: Kinija ir Rusija priešinosi JAV, o ne Europai], 2022. <https://baijiahao.baidu.com/s?id=1731894213102975204&wfr=spider&for=pc>
- ⁷ Renmin Ribao, „Gongpu zhongguo-zhongdongou guojia hezuo xin huazhang [Galimybė kartu atversti naują Kinijos ir VRE bendradarbiavimo puslapį], 2022. <http://news.cri.cn/rss-yd/2022-04-26/5b78ac1a-3f73-720c-b078-571063f1272a.html>
- ⁸ KLR ambasada Vengrijoje, „Zhu xiongyali dashi qi dayu zai xiongyali xinwenbao fabiao shuming wenzhang zhogou hezuo xingwen zhiyuan“ [Kinijos ambasadorius Vengrijoje Qi Dayu Vengrijos žinių laikraštyje publikavo asmeninį straipsnį „Kinijos ir Europos bendradarbiavimas yra stabilus ir toliaregiškas“], 2022. http://new.fmprc.gov.cn/zwbdt_673032/wjzs/202204/t20220429_10680669.shtml
- ⁹ Kinijos ambasada Latvijoje, „Zhu Latuoweiya dashi Liang Jianquan jiu wukelan weiji deng jieshou boluodihai shibao zhubian zhuanfang“ [Kinijos ambasadorius Latvijoje Liang Jianquan portalui „Baltic News“ davė interviu apie Ukrainos krizę ir kt.], 2022. http://new.fmprc.gov.cn/zwbdt_673032/wjzs/202205/t20220505_10681985.shtml
- ¹⁰ Kinijos ambasada Albanijoje, „Zhu Aerbanniya dashi zhou ding jieshou a meiti caifang“ [Kinijos ambasadoriaus Albanijoje Zhou Ding interviu Albanijos žiniasklaidai], 2022. http://new.fmprc.gov.cn/zwbdt_673032/wjzs/202205/t20220506_10682072.shtml
- ¹¹ Kinijos ambasada Juodkalnijoje, „Zhu Heishan dashi Liu Jin zai heishan shenglibao fabiao shuming wenzhang“ [Kinijos ambasadorius Juodkalnijoje Liu Jin Juodkalnijos laikraštyje „Pergalė“ publikavo asmeninį straipsnį], 2022. http://new.fmprc.gov.cn/zwbdt_673032/wjzs/202205/t20220506_10682375.shtml
- ¹² Kinijos ambasada Serbijoje, „Zhu saierweiya shiguan linshi daiban Tian Yishu zai sai meiti jiu quanqiu Anquan changyi fabiao shuming wenzhang“ [Kinijos ambasados Serbijoje laikinasis reikalų patikėtinis Tian Yishu Serbijos žiniasklaidoje paskelbė asmeninį komentarą apie pasaulinio saugumo iniciatyvą], 2022. http://new.fmprc.gov.cn/zwbdt_673032/wjzs/202205/t20220507_10683106.shtml
- ¹³ Kinijos ambasada Kroatijoje, „Zhu Keluodiya dashi Qi Qianjin zai guojia zazhi fabiao shuming wenzhang quanqiu anquan changyi mouqiu shijie heping anning de zhongguo fangan“ [Kinijos ambasadorius Kroatijoje Qi Qianjin laikraštyje „Valstybė“ paskelbė asmeninį komentarą „Pasaulinio saugumo iniciatyva: Kinijos planas dėl pasaulio taikos ir ramybės“], 2022. http://new.fmprc.gov.cn/zwbdt_673032/wjzs/202205/t20220509_10683449.shtml

- ¹⁴ Kinijos ambasada Slovakijoje, „Zhu Siluofake dashi Sun Lijie zai xin huayu wang fabiao shuming wenzhang jianxing quanqiu anquan changyi, yinling heping fazhan chaoliu“ [Kinijos ambasadorius Slovakijoje Sun Lijie portale „Naujas diskursas“ paskelbė straipsnį „Galimybė inicijuoti pasaulinio saugumo iniciatyvą ir vesti link taikaus vystymosi“], 2022. http://new.fmprc.gov.cn/zwbd_673032/wjzs/202205/t20220512_10685232.shtml
- ¹⁵ Kinijos ambasada Bosnijoje ir Hercegovinoje, „Zhu bo hei dashi Ji Ping zai bo hei meiti fabiao shuming wenzhang quanqiu anquan changyi: zhongguo ying bian zhi ce“ [Kinijos ambasadorius Bosnijoje ir Hercegovinoje Ji Ping šalies žiniasklaidoje paskelbė asmeninį komentarą „Pasaulinio saugumo iniciatyva: Kinijos sukeltas pokytis“], 2022. http://new.fmprc.gov.cn/zwbd_673032/wjzs/202205/t20220511_10684596.shtml
- ¹⁶ Kinijos ambasada Lenkijoje, „Zhu bolan dashi Sun Linjiang zai bo meiti jiu quanqiu Anquan changyi fabiao shuming wenzhang“ [Kinijos ambasadorius Lenkijoje Sun Linjiang šalies žiniasklaidoje paskelbė asmeninį komentarą apie pasaulinio saugumo iniciatyvą], 2022. http://new.fmprc.gov.cn/zwbd_673032/wjzs/202205/t20220514_10686084.shtml
- ¹⁷ Kinijos ambasada Kroatijoje, „Zhu keluodiya dashi Qi Qianjin zai guojia zazhi fabiao shuing wenzhang chuan-cheng youhao qingyi, puxie gongying huazhang“ [Kinijos ambasadorius Kroatijoje Qi Qianjin portale „Valstybė“ paskelbė asmeninį komentarą „Skleiskite draugiškus jausmus ir atverkite naują, abipusės naudos puslapį“], 2022. http://new.fmprc.gov.cn/zwbd_673032/wjzs/202205/t20220517_10687526.shtml
- ¹⁸ Kinijos ir VRE bendradarbiavimo formato sekretoriatas, „Waijiao bu zhonggong-zhong dongou guojia hezuo shiwu tebie daibiao Huo Yuzhen dashi fangwen zhong dongou baguo“ [KLR užsienio reikalų ministerijos specialioji reikalų patikėtinė Kinijos ir VRE bendradarbiavimo klausimais ambasadorė Huo Yuzhen lankėsi 8 VRE šalyse], 2022. http://www.china-ceec.org/chn/zzw/202205/t20220518_10688421.htm